

starega *na* govorilo *ne*, provzročiti je mogel ta dualizem, da se je semtertjā tudi m. pričakovanega *ne* pojavil *na*, dokler ni popolnoma prodril *ne*.

Tudi s tem smo zadovoljni, da je pisatelj semtertjā dodal kako praktično opombo. Tako je n. pr. omenil, da ima tudi Kastelec v part. praet. pass. pri glagolih II. vrste omehčan *n*; to je najti že v naših najstarejših virih iz XVI. stol., in vendar je pri nas dolgo strašila v tem slučaju pisava s trdim *n*, ker je baje bolj »zgodovinska«! V tem partic. imajo samo oni pisatelji (XVI.—XVIII. stol.) trd *n*, kateri sploh ne poznajo topljenega *n*; mnogokrat se pa samo grafiški ni označila mehkost pri *n*, kakor tudi ne pri drugih soglasnikih.

To so moji dostavki in moje opombe k tej lepi razpravi, katero sem prebiral jako vesel. Želim samo, da bi g. pisatelj nadaljeval svoje studije, ker jih je pričel tako lepo, in nam skoro podal novo razpravo podobne vrste.

V. Oblak.

Odgovor g. Štritofu, ocenjevalcu nemško-slovenskega slovarja za prvošolce.¹⁾

Kot učitelj nemščine v slovenskem oddelku prve šole, spoznal sem nujno in potrebno potrebo, da se spiše za prvošolce pripomoček k nemškemu berilu. O potrebi tega pripomočka prepričan je tudi g. A. Štritof. Prepričati bi se le dalo, na kak način naj se učenje nemščine prvošolcem olajšuje. G. Štr. daja vokabularjem in komentarjem prednost pred slovarji, najbolj bi mu pa ugajala nekakšna frazeologija »obsezajoča navadnejše fraze, zlasti one, ki se skladajo v obeh jezikih različno.« Jaz sem se odločil za slovar po Šolarjevih načelih, ker je že v prejšnjih letih tak slovar izvrstno služil prvo- in drugošolcem in ker ima slovar marsikatero prednost pred vokabularji in komentarji. G. Štr. pravi sicer, da je iskanje po slovarjih zamudno in tudi nadležno. Ta razlog bi obveljal, ko bi slovar imel 1000 strani, ali v slovarji obsezajočem le 119 strani se da iskana beseda hitro in brez nadloge najti. Dalje je pomisliti, da se učenec nemškemu pravopisu priuči, če je primoran besed iskati in jih v preparacijo zapisavati, in to je po mojem mnenju velik dobiček. Še en razlog govori za slovar. Pri vokabularjih ali komentarjih bi se morala berila zaporedoma čitati, kakor so v knjigi, ali bi se pa morale besede oziroma opazke k posameznim berilom ponavljati. Niti eno, niti drugo bi ne ustrezalo smotru. Nikakor pa nočem ugovarjati, da prvošolci od kraja slabo iščejo besed v slovarji. Vsak začetek je težaven in učitelj bo moral od kraja svoje učence s predprepa-

¹⁾ Na izrecno željo priobčujemo ta odgovor brez vsakeršne opomnje in popolnoma neizpremenjen.

Uredn.

racijami podpirati. Take predpreparacije so tudi v grščini in latinščini navadne.

Rekel sem, da je bila potreba nujna, nemško-slovenski slovar spisati, zato sem se podvizal. Spisal sem pa slovar le za prvošolce, ker mi pri mnogih poslih na ljubljanski gimnaziji ni bilo mogoče spisati ob enem slovar tudi za drugošolce. Ta slovar naj podpira prvošolce le v prvi in največji sili. Nikakor pa ne morem odobravati g. ocenjevalca nasveta: »nonum prematur in annum«, ampak tukaj velja: »Dvakrat toliko da, kdor hitro da.« Kaj bi pomagal po devetih letih še tako popolen in tudi najstrožjim zahtevam ustrezajoč slovar, ko bi v tem času poduk v nemščini popolnoma opešal? Saj ocenjevalec sam pripoznava, da je nam »v razmerji, v katerem živimo, prepotrebno popolno znanje nemškega jezika.« Da nisem marsikaterim neopravičeno strogim terjatvam g. kritika zadostil, o tem sem ravno tako prepričan, kakor o tem, da sem s svojim slovarjem prvošolcem učenje nemškega jezika bistveno olajšal. Kajti to je vsakemu jasno, da prvošolci z Bartlovim slovarjem ne morejo shajati, ker je preobširen in ker sploh ni za nje prirejen. Bartlov slovar bi bil po mojem mnenji za dijake še le od tretjega razreda naprej rabljiv. Za drugošolce pa naj spiše kak drug kolega primeren slovar.

Popolnoma nerabljiva za prvošolce bi bila tudi suha frazeologija, ki bi po g. Štr. mnenji nižji gimnaziji najbolj ustrezala. G. kritik namreč sam pravi: »V prvo šolo prihajajo dečki, ki beró nemški komaj za silo in vedó le nekaj najnavadnejših besed.« Kaj bi pomagala takemu dečku frazeologija? Kaj bi mu pomagalo, ko bi našel v frazeologiji n. pr. »Die Bekanntschaft jemandes machen, seznaniti se s kom,« ali »einen Anlauf nehmen, zagnati se,« ali »vergebliche Versuche machen, brezuspešno poskušati,« ali »einen Seitenhieb nach jemandem thun, hlastniti po strani koga«, i. t. d., i. t. d., če ne vé, kateri je prvotni pomen besed Bekanntschaft, Anlauf, vergeblich, Versuch, Seitenhieb. Ne, ne, s suho frazeologijo se ne bo pospeševal poduk v nemščini v prvem razredu. V prvi šoli bo moral učitelj na to delovati, da se copia verborum pomnoži, da se sklanja in sprega utrdi, da si učenci spol posameznih samostalnikov prisvojé i. t. d. Zato bo moral učitelj posebno v prvem tečaju najložja berila izbirati in se vseh beril pridno izogibati, v katerih se nahaja le nekoliko bolj težavnih in nenavadnih fraz, da učenci ne onemorejo. — Še le v drugem tečaju se bo učitelj lahko oziral na najložje in najnavadnejše fraze. Tiste pa tolmačiti je učiteljeva dolžnost. G. Štr. sicer vsklikne: »Kaj pa je tebe treba bilo?« — namreč slovarja, ali slovar ima namen podpirati učence pri préparaciji v drugem obziru, namreč z ozirom na spol in na genitiv samostalnikov, z ozirom na razločljivost in nerazločljivost sestavljenih glagolov, da jim poda prvotni pomen

posameznih besed i. t. d., i. t. d. G. Štr. namreč ne sme misliti, da bo slovar in denimo, da bi bil čisto v njegovem smislu spisan, učitelja popolnoma razbremenil. Poduk v nemščini v slovenskih paralelkah ostal bo vedno težaven.

Predgovor je pisan v nemškem jeziku, ker je namenjen, kakor v drugih učnih knjigah, zgolj učiteljem. Ali meni morebiti g. Štr., da je predgovor v Šmidtovi latinski slovnici, ali v Schenklovih grških vadbah namenjen gimnazijcem? G. ocenjevalec sicer trdi, da bi bil moral spisati v predgovoru navod za učence, kako rabiti slovar. Pa tudi v tej točki se z g. Štr. ne strinjam. Eno uro ali dve uri bo učitelj s slovarjem v roki z učenci prepiriral; pri tej priložnosti jim bo razložil, kako rabiti slovar, kaj pomenijo znamenja i. t. d. in učenci ga bodo ložje in prej razumeli, kakor ko bi bil jaz spisal še tako obširno navodilo za rabo slovarja, kajti živa beseda več premore, kakor mrtva črka.

Slovar je bil do polovice že dokončan po stari izdaji Prosch-Wiedenhoforjevega berila, kar mi pošlje prof. Wiedenhofor svoje berilo v novi izdaji l. 1890. In za to novo izdajo prirejen je slovar. Le št. 6. in 8. sem po jako neljubi pomoti v novi izdaji prezrl in to je g. ocenjevalec tudi omenil. Vender mislim, da to slovarju ne bo toliko na kvar; saj obe izpuščeni berili ne obsežata več kot 2 strani. Sicer sem se pa na vsa berila nove izdaje oziral. Ker je bil slovar do polovice po stari izdaji berila že dovršen, sem dolgo mislil, kaj je storiti, ali naj odstranim besede onih 16 beril, ki se nahajajo le v stari izdaji, ali ne. Odločil sem se za zadnje, ker sem vedel, da bo imelo mnogo učencev še staro izdajo in držeč se pregovora »superflua non nocent.«

Toliko v obče. V posebnem delu hočem nekatere točke prav kratko obravnavati, tako n. pr. kar se ptujk tiče. G. kritik pravi, da sem vzprejel tudi takih izrazov, katerih smo se že davno otresli in navaja med drugimi tudi kinč, kinčati, pajdaš, rima, i. t. d. Ali je res, da smo se teh izrazov že davno otresli? Ne! Kako je z vsako posamezno teh tujk, ne vem, ali znano mi je, da se beseda kinč v Sketovem berilu za 5. in 6. gimn. razred (in to berilo je vender primeroma iz najnovejšega časa) celo večkrat nahaja. Sploh mi bo pa g. Štr. oprostil, da zavzemam glede tujk drugo stališče, kot on.

G. ocenjevalec graja dalje, da rabim prepogostoma glagole v zvezi s krajevnimi prislovi. V tem oziru ravnal sem se po drugih slovarjih, tako po Šolarjevem, ki ima n. pr. za herunterfallen doli pasti, za zurückhalten nazaj držati, za herauskommen ven priti i. t. d. Ne da se tajiti, da je to prvotni pomen dotičnih glagolov in da se bo dalo s taistim v največ slučajih shajati.

Druga velika hiba v slovarji je po sodbi g. ocenjevalca — nedoslednost. Poglejmo, kako g. Štr. to trditev podpira! Pravi namreč, da sem glagole tolmačil sedaj z dovršnikom in nedovršnikom, ali pa samo z dovršnikom, ali pa samo z nedovršnikom. Tudi v tem oziru držal sem se Šolarja, in če so učenci toliko let shajali s Šolarjevim slovarjem, zakaj bi z mojim ne? Sprejel sem obe obliki navadno le tam, kjer dela tvoritev dovršnika ali nedovršnika kake težave. Vsak nemški glagol pa z dovršnikom in nedovršnikom tolmačiti bi bilo po mojem mnenji odveč. Poglavitno je v tem slučaju, da poznajo učenci pojem. Živ čut še imajo, kedaj jim je rabiti dovršnik, kedaj nedovršnik, in tudi tvoritev dotičnih oblik jim ne dela nikakoršnih težav. O tem sem se prepričal sam pri prvošolcih. Prepričan sem, da bo n. pr. v 7. berilu vsakdo prestavil: »getraust du dich zu säubern? ali se upaš počediti?«, če ravno ima moj slovar, kakor tudi Šolarjev za säubern le čediti, snažiti. — Oziralniki omenjeni so le tam, kjer imajo nov pomen, n. pr. lagern, ležati, položiti, sich lagern vtaboriti se. Popolnoma nepotrebno se mi je zdelo, tiste oziralnike zapisavati, kjer je pomen jasen, n. pr. laben, okrepčati; sich laben, okrepčati se. — Predbacivanje, da stoje manjšalke zdaj zá-se, zdaj pri svojih imenih, dalje, da stoje fraze sedaj pri samostalniki, sedaj pri glagolih, sedaj na obeh mestih, je tako malenkostnega pomena, da se nočem opravičevati. Omeniti le hočem, da se manjšalke in fraze prav lahko najdejo in s tem je smoter dosežen.

Deloma opravičeno je po mojem mnenji le predbacivanje, ki se popolnosti tiče. Skusil sem namreč tudi jaz s svojim slovarjem 40 beril prepirati, namreč št. 159, 212, 68, 22, 110, 13, 3, 34, 47, 56, 73, 89, 97, 119, 126, 137, 148, 166, 175, 183, 199, 201, 225, 231, 14, 10, 26, 36, 42, 54, 57, 61, 63, 92, 111, 138, 145, 172, 179, 217.) In kaj se mi je pokazalo? Za 20 beril ne manjka prav nobene besede. Pri drugih manjka tu in tam kaka glagolska sestavljenka, katero sem vedoma izpustil, če je bil pomen popolnoma jasen. Tako n. pr. št. 110. hinbringen. Pomen te sestavljenske učenec lahko izvede, kajti v slovarji je povedano, kak pomen ima hin in kakega bringen. Ravno tisto velja o heraufziehen 47, zurückschicken, wiederfinden 97, vorwärtsschreiten 119, hervorblicken, hinaustreten, hinabfliehen 126, hineinragen 137, herauskriechen 183, mitsingen 225 i. t. d. Pomen tem in enakim sestavljenkam najti, ne bo delalo učenec nobenih težav. Seveda gospod Štr. štel mi je to v greh in tako je bilo mogoče, da je naštel izpuščenih besed debelo stotino. Nikakor ne bom trdil, da ne manjka prav nobene besede, ali njih število je primeroma neznatno, tako da se bo vsak učenec z mojim slovarjem lahko dobro pripravljal. Čudil se pa temu nihče ne bo, ki je delal že sam slovarje, ki

tedaj vé, kako lahko se kaka beseda prezre, bodisi pri zapisovanji, bodisi pri prepisovanji, ali pri tisku.

Kar se fraz tiče, sem svoje stališče že označil, ko sem govoril o frazeologiji, katero g. Štr. tako toplo priporoča za nižje razrede. V tem oziru zahteva g. ocenjevalec od slovarja preveč. Prepričan sem namreč, da bodo prvošolci fraze, kakor eine Reise machen, einen Wunsch thun, einen Freudenschrei thun, eine Wette machen, seine Gefangenschaft mit Ergebung führen i. t. d. prav in primerno predstavili, če vedó, kaj pomeni vsaka beseda sama záse. G. Štr. pretirava, če pravi, da učenci predstavljajo einen Freudenschrei thun veseli vsklik storiti, fertig stricken gotovo plesti, in taisti učenec, ki je prestavil es wird Tag, dan bo, je slabo prepariral, kajti slovar ima za werden tudi pomen postajati. Sicer pa g. Štr. tako nekako piše, kakor da bi ne bilo sploh nobenih fraz v slovarju. Kdor se hoče o nasprotnem prepričati, naj pogleda besede ablegen, abnehmen, abziehen, anbrechen, ansehen, anlegen, Art, aufschlagen i. t. d. i. t. d.

Z nekim posebnim veseljem in tu in tam celo z malicijozno dovtipnostjo je pisana obravnava o napakah, ki se po g. ocenjevalca mnenji v slovarji nahajajo. Jaz bi jih ne imenoval napake, ampak pomanjkljivosti, ki so nastale, ker sem tu in tam kako mesto v berilu prezrl. Marsikaj izpadlo je tudi v tisku, n. pr. Gerichtstag; že vejica za tem izrazom kaže, da je nekaj v tisku izpadlo, namreč der gr. Gerichtstag sodni dan. Kateri pomen da ima Lunte razven prvotnega, me pač ni bilo treba podučiti. Besede weiterziehen, sich vorstellen, herunterziehen, fortschiessen i. t. d., se nahajajo v najrazličnejših pomenih v berilu, in iz izrazov, koje sem navedel, si bodo učenci za različna mesta lahko prave prikrojili, če bodo le malo mislili. Zagovarjati pa moram svoj slovar z ozirom na nekatere izraze, n. pr. es steht wohl, was Zeug halten konnte, sie haben ihn weich geschlagen, Fellchen kožica (n. pr. ne prodajaj kože, dokler medved v brlogu tiči). Da sem tu in tam kako mesto prezrl, sem že omenil in za dotične opazke sem g. ocenjevalcu hvaležen. Reči pa moram, da bo slovar pri vsem tem prvošolcem dobro služil, ker celo g. Štr. s svojo strogo kritiko ni mogel več pomanjkljivega najti.

Tudi to, kar je g. Štr. na str. 431. in 432. navedel, je večinoma neopravičeno. Z izrazi, ki so v slovarji, se bo večinoma shajalo: v mnogih slučajih se da, ker je toliko sličnih izrazov navedenih, pravi prikrojiti. Tu in tam se pa tudi lahko dobesedno prestavi. To velja o finden, gehen, strecken, stecken, ausbleiben, Triumph, Väter (očetje rabi tudi Preširen v pomenu predniki, n. pr. kjer so očetje naši sloveli) Unterkommen, kommen, anziehen, aufklopfen, herbeiholen, setzen. Tako ostane le še malo opravičenih opazk. Popolnoma neopravičene so tudi opazke, ki se točnosti ali

popolnosti v izrazih tičejo, n. pr. Kirchhof, trotzen, Länderei, ausschlagen, vorhaben, Einkehr, i. t. d. To hočem le na enem mestu dokazati. Za schaffen (v šibki obliki) ima slovar spraviti; g. Štr. pa hoče imeti nach Hause schaffen domov spraviti. Vprašam čemu? Saj izraz nach Hause stoji pri Haus. Vse te opazke odločno zavračam.

Konečno le še nekaj! Ko bi g. Štritof le približevalno malo pojma imel, koliko truda stane takšen na videz sicer majhen slovar, ko bi bil pomislil, v kakih težavnih razmerah sem ga pisal in da mi je bilo mnogo na tem ležeče, da pride na svetlo prej ko mogoče, sodil bi bil o njem, če že ne dobrohotno, vendar pravično, to se pravi, omenil bi bil tudi to, kar je dobrega. Kritika s kadilnico v roki ne potrebujem; g. Štritofa kadilnica bi mi tudi borno malo pomagala. Naj poskusi spisati slovar za drugošolce, in sprevidel bo, da ima pisatelj v Slovencih mnogo težje stališče od kritika.

J. Fon.

Slovniški razgovori.

IV.

(Dalje.)

Gospôda čitatelji so gotovo opazili, da se vsa moja razprava do sedaj ni ozirala nič ali samó mimogredé na óno slovniško-filozofsko umovanje ali raisonnement, ki je glavna opora profesorja L. P. trditvi, to pa zategadelj, ker sem uverjen, da je vprašanje o rabnosti ali nerabnosti dovršnikov v pravem sedanjiku v prvi vrsti historiško; s historiški dokazi mu treba torej do živega, s preiskovanjem zgodovinskega razvitka njegovega. Naravno, da je raisonnement ali teorija pri tem samó postranski faktor: teorija razjašnjuje fakta jezikovne zgodovine; če ustreza in se prilega faktom, prav, če pa se ž njimi ne more pogoditi in se ne dá spraviti v sklad, realnemu slovničarju tudi prav, a slabo za teorijo, po nji je. V takem položaji je profesorja L. P. teorija; sojena je že, predno smo se začeli baviti ž njo: nasprotuje činjenicam, katere nam podaja historiška slovnica slovanskih jezikov. Ker pa nečem očitanja, da si prisvajam nezmotnost, doteknimo se z nekajimi besedami vsaj glavnih tez g. kritika.

Kot motto nastopnemu premišljevanju o pojmu in bistvu sedanjosti in nje jezikovnem izražanju bi lahko postavili na čelo Schillerjeve verze:

„Zögernd kommt die Zukunft hergezogen, Pfeilschnell ist das Jetzt entflohen; Ewig still steht die Vergangenheit.“ Ti verzi niso samo krasni, ampak so tudi logiško resnični izraz pretežavnega pojma. — Stožer profesorja L. P. dokazovanju je tá-le stavek: „V resnici sedanje pa, mislim,